

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ OSÓB MŁODYCH NA WSI – STYMULATORY I BARIERY

Elżbieta Psyk-Piotrowska, Ewelina Sudra
Uniwersytet Łódzki

Abstrakt. Celem niniejszego artykułu było rozpoznanie czynników sprzyjających i utrudniających rozwój przedsiębiorczości ludzi młodych na obszarach wiejskich. Jest to kategoria mieszkańców, która może odegrać dużą rolę w wielofunkcyjnym rozwoju wsi. Niewiele jest badań dostarczających danych na temat przedsiębiorczości młodych oraz informacji o możliwościach i działaniach podejmowanych na rzecz rozwoju cech i postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży, szczególnie z obszarów wiejskich. Wskazane możliwości i ograniczenia rozwoju przedsiębiorczości młodych na wsi były punktem wyjścia do sformułowania problematyki badawczej dotyczącej potencjału w zakresie przedsiębiorczości młodych mieszkańców wsi.

Słowa kluczowe: rozwój społeczno-gospodarczy, przedsiębiorczość młodych, czynniki i bariery przedsiębiorczości, obszary wiejskie

WPROWADZENIE

Celem artykułu było zwrócenie uwagi na czynniki sprzyjające i utrudniające rozwój szeroko rozumianej przedsiębiorczości ludzi młodych mieszkających na obszarach wiejskich. Kształtowanie postaw przedsiębiorczych, szczególnie wśród młodego pokolenia wsi, jest ważną determinantą rozwoju obszarów wiejskich w sposób wielofunkcyjny i zrównoważony.

Na rozwój społeczno-gospodarczy wsi wpływa wiele endogennych czynników, składających się na uwarunkowania: przyrodnicze, społeczne, ekonomiczne, infrastrukturalne (techniczne) [Szanse i zagrożenia... 2012, s. 31]. Charakteryzując czynniki rozwoju obszarów wiejskich, wskazuje się zarówno na ich rolę pobudzającą, jak i hamują-

cą ten rozwój. Do najczęściej wymienianych czynników społecznych należą wykształcenie i struktura wieku mieszkańców wsi. Do czynników ekonomicznych zalicza się m.in.: inwestycje gospodarcze, dochody ludności wiejskiej i gminy, a obecnie środki finansowe (zewnątrzne) pochodzące z różnych programów Unii Europejskiej. W grupie czynników technicznych zwraca się uwagę na wyposażenie wsi w infrastrukturę techniczną (tj. sieć wodociągową, kanalizacyjną, elektryczną, gazową) [Bański i Stola 2012, s. 70-81]. Zdaniem Hryniewicza [2000, s. 53] największy wpływ na rozwój gospodarczy gmin mają czynniki społeczno-kulturowe: wykształcenie ludności zamieszkującej dany teren, aktywność i mobilizacja społeczna, a także import kulturowy.

W grupie tych czynników mieści się przedsiębiorczość oraz innowacyjność, uznawane za ważne determinanty rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, regionu i gminy. Wskazuje się na ich ważną rolę w kontekście rozwoju obszarów wiejskich. W tym wypadku przedsiębiorczość „łączona jest z jednej strony z kreacją profesji rolnika czy farmera, na miarę wymogów nowoczesnej gospodarki rynkowej, gdzie zwraca się uwagę na odpowiednie kompetencje merytoryczne, marketingowe i osobowe właścicieli towarowych gospodarstw (istotny jest więc aspekt podmiotowy), z drugiej strony widzi się potrzebę tworzenia nowych miejsc pozarolniczej pracy, konieczność wielofunkcyjnego rozwoju wsi, który stanowi klucz do zmiany struktury agrarnej i rozładowania bezrobocia utajonego, oraz aktywizacji i rozwoju układów lokalnych” [Psyk-Piotrowska 2004, s. 317]. Rozwój przedsiębiorczości, szczególnie na obszarach wiejskich, może odegrać dużą rolę w przezwycięzeniu niekorzystnych zjawisk występujących na tych terenach [Sikorska-Wolak i Krzyżanowska 2012, s. 46]. W ujęciu podmiotowym, jednostkowym przedsiębiorczość oznacza wiedzę, umiejętności, zdolności twórczego myślenia i kreatywność człowieka [Krzyżanowska 2012, s. 5]. Duże nadzieje pokłada się w młodzieży mieszkającej na wsi, która stanowi ważny potencjał rozwojowy. Od jej przedsiębiorczości i zaangażowania zależy w dużej mierze przyszłość wsi. Ale na rozwój postaw przedsiębiorczych wpływa wiele czynników z poziomu makro i lokalnego, które warunkują możliwości kreacji przedsiębiorczości osób młodych z obszarów wiejskich.

WSPÓLCZESNA DEFINICJA „PRZEDSIĘBIORCZOŚCI”

„Przedsiębiorczość” jest pojęciem interdyscyplinarnym, bardzo pojemnym i wieloaspektowym. Wprowadził je francuski ekonomista Richard Cantillon, określając osobę, która podejmuje ryzyko w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej mianem przedsiębiorcy [Duraj i Papiernik-Wojdera 2010, s. 11]. „Przedsiębiorczość” ma wiele definicji, wymiarów i jest przedmiotem rozważań wielu autorów [zob. Schumpeter 1995, s. 163, Gawel 2007, s. 15, Sikorska-Wolak i Krzyżanowska 2012, s. 41]. Najogólniej, jest określana przez dwa zasadnicze ujęcia: atrybutywne – jako zbiór cech osoby charakteryzującej się określoną postawą (przedsiębiorczą) lub czynnościowe, funkcjonalne – jako proces, określony sposób podejmowania i prowadzenia działań przez osoby [Grzegorzewska-Mishka 2010, s. 17-18]. Są one ze sobą powiązane, bowiem postawa przedsiębiorcza jest istotnym czynnikiem prowadzenia działalności (na własny rachunek, aktywności zawodowej itp.) z pozytywnym skutkiem. Możliwość powiązania tych dwóch ujęć staje się atutem rozwoju lokalnego i podstawą przemian gospodarczych kraju (w czym wyraża się strukturalny aspekt przedsiębiorczości). Pomijając

dyskurs wokół pojęcia przedsiębiorczość, odzwierciedlony zarówno w literaturze światowej, jak i polskiej, skoncentrowano się na definicji wypracowanej w Komisji Europejskiej. W zaleceniach strategii lizbońskiej można przeczytać, że we współczesnym, zglobalizowanym świecie rozwijanie postaw przedsiębiorczych powinno być nadrzędnym działaniem wszystkich państw. Przedsiębiorczość to: „zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn. Obejmuje ona twórczość, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i kierowania nimi dla osiągnięcia zamierzonych celów. Stanowi ona wsparcie dla wszystkich w codziennym życiu prywatnym i społecznym, zaś pracownikom pomaga uzyskać świadomość kontekstu ich pracy i zdolność wykorzystywania szans; jest podstawą bardziej konkretnych umiejętności i wiedzy potrzebnych osobom podejmującym przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub komercyjnym” [Postawy przedsiębiorcze... 2008]. Przedsiębiorczość jest więc jednym z głównych narzędzi tworzenia wzrostu gospodarczego, miejsc pracy, urzeczywistniania spójności społecznej i zwalczania wykluczenia społecznego.

CZYNNIKI WSPOMAGAJĄCE ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI JAKO DETERMINANTY WZROSTU GOSPODARCZEGO

W literaturze przedmiotu wskazuje się na dwie grupy czynników sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości: czynniki wewnętrzne, dotyczące jednostki i jej predyspozycji osobowościowych do przejawiania postaw przedsiębiorczych oraz czynniki tkwiące w uwarunkowaniach zewnętrznych, wśród których, w obywatelskim społeczeństwie opartym na wiedzy, istotną rolę odgrywa system edukacji oraz cechy środowiska lokalnego.

Do pierwszej grupy czynników sprzyjających rozwojowi postaw przedsiębiorczych należą kompetencje przypisywane osobie przedsiębiorczej, takie jak: zdolność planowania, organizacji, zarządzania; umiejętność pozyskania kapitału na rozwój, zorientowanie na osiągnięcia; zdolności komunikacyjne i nawiązywanie współpracy; posiadanie wizji swojej przyszłości i zdolności dostrzegania możliwości; zdolność rozwiązywania problemów i radzenia sobie z sytuacjami kryzysowymi; gotowość do podejmowania ryzyka; kreatywność [Raport... 2011]. Osobie przedsiębiorczej przypisuje się odporność na stres i frustrację, umiejętność elastycznego dostosowywania się do nowych warunków. Ma ona zdolności twórcze i intuicję, dzięki którym staje się pionierem w zakresie innowacyjności. Umie współpracować, dzięki zaufaniu do ludzi, umiejętności negocjacji i mobilizowania innych, a także kierować zespołem dzięki zdolnościom przywódczym [Kwarcińska 2004, s. 15].

W drugiej grupie czynników, zewnętrznych wobec jednostki, ważną rolę odgrywa system edukacji. Właściwie zorganizowany i sprawny przygotowuje członków społeczeństwa do określonych działań i zadań, sprzyja także kreowaniu postaw przedsiębiorczych w każdej dziedzinie życia. Osoby wszechstronnie wykształcone sprawniej organizują życie osobiste, są bardziej zaangażowane w proces poszukiwania pracy, zakładania firmy, są gotowe do konkurowania na rynku pracy z innymi podmiotami [Grzegorzewska-Mischka 2010, s. 63-64]. Ze względu na szybki postęp, informatyzację i zmieniające się realia życia dotychczasowa wiedza staje się niewystarczająca, a w sytuacji wielu wykonywanych zawodów, dezaktualizuje się. Stwarza to potrzebę kształcenia

ustawicznego, które jest definiowane przez Komisję Europejską jako: „(...) wszelkie formy nauki podejmowane przez całe życie, mające na celu doskonalenie, pogłębianie wiedzy, umiejętności i kompetencji z perspektywy osobistej (indywidualnej), obywatelskiej, społecznej i/lub zawodowej” [Błędowski i Nowakowska 2010, s. 18]. Zgodnie z Zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady Edukacji UE [2006, s. 3] jednym z podstawowych wymogów współczesnej edukacji jest wyposażenie uczniów nie tylko w wiedzę teoretyczną, lecz przede wszystkim w kompetencje kluczowe, warunkujące realizację idei uczenia się przez całe życie. Kompetencji tych potrzebują wszyscy do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia. Są to: porozumienie się w języku ojczystym, w językach obcych, kompetencje matematyczne i naukowo-techniczne, informatyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, inicjatywność i przedsiębiorczość oraz świadomość i ekspresja kulturalna. Analiza literatury przedmiotu nie przyniosła informacji odnośnie do wyników badań pozwalających określić kondycję pod względem postaw przedsiębiorczych osób młodych, szczególnie z obszarów wiejskich, a tym bardziej stanu ich kompetencji kluczowych. Stwierdzono natomiast, że stale zwiększa się odsetek młodych osób (zwłaszcza z obszarów wiejskich) zasilających grono bezrobotnych (na wsi w IV kwartale 2012 roku odsetek osób bezrobotnych do 34. roku życia wyniósł 54,7%) [Stan i struktura... 2013, s. 14]. Diagnoza kompetencji kluczowych młodych z obszarów wiejskich, które stają się podstawą kreowania postaw przedsiębiorczych, a w ślad za tym podjęcie systemowych środków efektywnego rozwiązywania tego problemu (niskich kompetencji) jest pilnym wyzwaniem dla państwa polskiego.

O ile system edukacji powinien wspomagać proces kształtowania postaw przedsiębiorczych jednostek, a działania na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych młodzieży wiejskiej (obiektywizujące się np. w aplikacji do programów unijnych poświęconych temu zagadnieniu) powinny przynosić ewidentne efekty (jednak nie przynoszą ich, ponieważ wielu środków nie wykorzystuje się zgodnie z celem [zob. Gabryelak 2011 a, b]), o tyle cechy środowiska lokalnego, jego wyposażenie instytucjonalno-organizacyjne oraz infrastrukturalne, a także sprawne, aktywne władze lokalne rzutują na możliwości podejmowania działalności gospodarczej, rozwijania przedsiębiorczości, która jest wyznacznikiem rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru. Sprzyja temu rozwinięta infrastruktura techniczna, aktywna polityka władz na rzecz rozwoju przedsiębiorczości lokalnej (organizowanie szkoleń z zakresu drobnej przedsiębiorczości, inicjowanie i tworzenie klubu przedsiębiorczości, utworzenie w siedzibie gminy punktu informacyjnego dla rozpoczynających działalność gospodarczą, inkubatora przedsiębiorczości), działania promocyjne na rzecz przyciągania kapitału zewnętrznego [Domański 1994, s. 49, Zuzek 2006, s. 110]. Rozwój przedsiębiorczości na poziomie lokalnym (bardzo zróżnicowany regionalnie) w dużym stopniu zależy zarówno od aktywności władz samorządowych, atrakcyjności inwestycyjnej gminy, jak i postaw przedsiębiorczych mieszkańców wsi. Według Krajewskiego i Śliwy [2004] do środowiskowych czynników wpływających na rozwój przedsiębiorczości na poziomie lokalnym należą także m.in: aspiracje kulturowe, standardy życia, lokalne instytucje otoczenia biznesu, miejscowe tradycje, udogodnienia administracyjne, prawne, podatkowe i kredytowe oraz umiejętność absorpcji środków pomocowych. Ważne jest, aby do tych ostatnich udogodnień miało dostęp jak najwięcej młodych mieszkańców obszarów wiejskich, których należałoby wesprzeć wszechstronną informacją, jak z oferowanych udogodnień korzystać z pozytywnym efektem.

BARIERY W ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI OSÓB MŁODYCH NA OBSZARACH WIEJSKICH

Prowadzenie działalności gospodarczej na wsi jest znacznie trudniejsze niż w mieście ze względu na zapóźnienie cywilizacyjne, gorszą infrastrukturę techniczną, mniej sprawne sieci energetyczne, dostęp do mediów, gorszy zasięg telefoniczny, wyposażenie informatyczne, zły stan dróg (lokalnych, powiatowych) utrudniający komunikację, brak terenów inwestycyjnych. Wieś jest bardziej narażona na konsekwencje anomalii pogodowych (podtopienia, zalania terenów rolniczych i zabudowanych). Trudniejszy jest dostęp do infrastruktury społecznej, gorzej niż w mieście wyposażonej i funkcjonującej. Tereny są mniej zasiedlone, czego odzwierciedleniem jest zmniejszony popyt na towary i usługi [Łaguna 2004, s. 15].

Autorzy raportu [Raport... 2011, s. 2] z badań na temat: „Bariery instytucjonalne rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich” za przyczynę niezadawalającego rozwoju przedsiębiorczości na wsi uznali także: brak przyjaznego otoczenia do zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej oraz bardzo małą skuteczność krajowego, instytucjonalnego systemu wsparcia rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, który spełniałby oczekiwania potencjalnych i już funkcjonujących przedsiębiorców.

Podkreślano, że przedsiębiorczość wiejska (zgodnie z paradygmatem wielofunkcyjnego, zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich) powinna się wiązać z rozwojem pozarolniczej działalności. Kształtowanie „zdrowej” struktury agrarnej łączy się z koniecznością tworzenia miejsc pracy dla mieszkańców wsi, którzy znaleźli się poza gospodarstwem rolnym, tym bardziej że poziom bezrobocia wśród ludności z obszarów wiejskich jest stale wysoki (w IV kwartale 2012 roku odsetek osób bezrobotnych na wsi wyniósł 43,9%, a większość bezrobotnych to osoby młode; odsetek osób bezrobotnych w wieku 18-24 lat wyniósł 25,4%, a osób w wieku 25-34 lat 29,3%) [Stan i struktura... 2013, s. 14]. Na obszarach wiejskich zwiększa się odsetek młodych ludzi z wykształceniem wyższym. Jednak coraz więcej z nich opuszcza wieś w poszukiwaniu lepszych warunków życia, odpowiadających ich aspiracjom. Autorzy raportu [Raport... 2011, s. 7] uważają, że jest to wynik „stygmetyzacji wiejskością”. Przytoczone dane skłaniają do tezy, że szanse na udział młodych w rozwijaniu przedsiębiorczości na wsi są małe, część z nich pozostaje bez pracy, prawdopodobnie z powodu niewykształconych postaw przedsiębiorczych, a ci, którzy są lepiej przygotowani do aktywności zawodowej, „uciekają” ze wsi.

Dla osób, które potencjalnie byłyby zainteresowane działalnością gospodarczą, dużym ograniczeniem są obowiązujące regulacje prawne, drobiazgowość przepisów, problemy z ich interpretacją, nadmierna biurokracja, niekompetentni urzędnicy [Raport... 2011, s. 20-35]. Kolejną barierą jest dostęp do kapitału na podjęcie działalności. Młodzi przedsiębiorcy na wsi nie mają zdolności kredytowej, a nie każdy może skorzystać ze środków unijnych, dostępnych w programach na ten cel.

Znaczącą rolę odgrywa brak odpowiednich wzorców i modeli zachowań przedsiębiorczych wśród społeczności wiejskiej. Młodym brak dobrych przykładów w tym zakresie. Nie potrafią dostrzec swoich szans i boją się nowych wyzwań. W polityce rozwoju i wsparcia przedsiębiorczości na wsi powinien być zawarty system wsparcia skierowany do ludzi młodych, którym należy stworzyć możliwości zarobkowania na wsi, w celu przeciwdziałania procesom wyludniania terenów wiejskich (w 2013 roku odsetek osób do 34. roku życia zatrudnionych w rolnictwie indywidualnym wyniósł 8,4% [Bank Danych... 2013], a wskaźnik zatrudnienia młodzieży w wieku 18-24 lat

z terenów wiejskich wyniósł w 2009 roku 40,4% [Raport... 2011]). Trzeba też zadbać o odpowiednią ofertę edukacyjną związaną z kształtowaniem postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży w ogóle, a wiejskiej przede wszystkim. Obecny system edukacji w Polsce nie sprzyja kształtowaniu kluczowych kompetencji społecznych, które pozwalają na wypracowanie takich postaw.

ZAKOŃCZENIE

Powyższe rozważania nie napawają optymizmem. Zwracają uwagę na to, że kształtowanie wśród młodych na obszarach wiejskich postaw przedsiębiorczych, które są jedną z ważnych determinant rozwoju społeczno-gospodarczego wsi, wymaga szczególnej uwagi i działań systemowych. Zgodnie z założeniami II filaru Wspólnej Polityki Rolnej dotyczącymi wspierania rozwoju obszarów wiejskich bardzo duże znaczenie ma koncentracja środków na pobudzanie aktywności społeczności lokalnej, zwłaszcza młodzieży wiejskiej. Mając na uwadze postulat zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, należy dołożyć wszelkich starań, aby umożliwić rozwój przedsiębiorczości młodych osób z obszarów wsi. W założeniach WPR na lata 2014-2020 wskazuje się, iż głównym sposobem dynamizowania funkcji pozarolniczej wsi jest pobudzanie przedsiębiorczości. Inicjowanie działań pozarolniczych wpisuje się w koncepcję wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Wsparcie rozwoju gospodarstw rolnych i tworzenia pozarolniczych miejsc pracy przyczynia się do ochrony i tworzenia nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich przez ograniczenie bezrobocia i sezonowych wahań zatrudnienia. Dlatego zaleca się wspieranie przedsięwzięć integrujących przedsiębiorstwa i tworzących sieci lokalnych powiązań międzysektorowych. Trzeba umożliwiać modernizację i restrukturyzację gospodarstw dla zapewnienia im konkurencyjności na rynku europejskim. Należy wspierać zwłaszcza te przedsiębiorstwa, które sytuują rolników na wysokiej pozycji w łańcuchu żywnościowym, tym samym dając im szansę uzyskania większych dochodów. Osobom posiadającym słabsze ekonomicznie gospodarstwa należy umożliwić odejście od zawodu rolnika i stworzyć warunki do rozpoczęcia pozarolniczej działalności. Taką szansę daje im dostęp do unijnego wsparcia w celu przekwalifikowania się i budowania nowego potencjału konkurencyjnego. Szczególną pomocą powinny zostać objęte grupy potencjalnych podmiotów zainteresowanych rozpoczęciem działalności gospodarczej [Wspieranie rozwoju... 2012]. Ponadto rekomendacje wynikające z WPR skupiają się na modyfikacji kształcenia formalnego i poza formalnego [Marciniak 2011]. Szkolenia, programy edukacyjne adresowane do młodzieży wiejskiej powinny kształcić ich tzw. miękkie kompetencje i umiejętności, pozwalające ocenić szanse na podejmowanie i prowadzenie własnej działalności. Powinny także kształtować cechy kreujące ich przedsiębiorczość, większą pewność siebie w podejmowaniu ryzyka oraz umiejętności pracy w grupie i komunikowania społecznego. Należy popierać działania umożliwiające rozwój osobisty, zdobywanie wiedzy i kwalifikacji pozwalających na pracę w pozarolniczych zawodach, opartych na nowoczesnych technologiach, niekoniecznie wykonywanych poza miejscem zamieszkania. Kursy i szkolenia powinny również pokazywać sposoby pozyskiwania i wykorzystywania funduszy unijnych, które mogą być spożytkowane na wydobycie i rozwijanie istniejącego na obszarach wiejskich potencjału gospodarczego, przyrodniczego i społecznego. Przekazywanie wiedzy na temat przedsiębiorczości i prowadzenia działalności gospodarczej oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych powinno stać się istotnym elementem w pro-

gramach szkół wiejskich już na poziomie podstawowym. Realne wsparcie i pomoc młodym potencjalnym oraz obecnym przedsiębiorcom mogą udzielać rozwijające się na wsiach ośrodki oraz centra doradztwa przedsiębiorczości i innowacyjności czy inkubatory przedsiębiorczości. Mogą one inicjować szkolne lub środowiskowe, lokalne happeningi, podczas których młodzi mieliby możliwość wykazania się np. własnymi projektami z zakresu przedsiębiorczości.

Jednak samo wdrożenie do programów edukacyjnych przedmiotów dotyczących kreowania postaw przedsiębiorczych oraz inicjatywy wiejskich inkubatorów przedsiębiorczości nie przełożą się na wzrost przedsiębiorczości, jeśli różnorodne uwarunkowania środowiska lokalnego nie osiągną stanu, który może być realną podstawą do prowadzenia działań przedsiębiorczych. Potrzebna jest zatem diagnoza postaw przedsiębiorczych młodych na wsi i ich kompetencji kluczowych oraz charakterystyki układów lokalnych z analizą uwarunkowań rozwoju przedsiębiorczości. Wyniki takich badań mogą być przydatne do opracowania strategii rozwoju przedsiębiorczości osób młodych z obszarów wiejskich.

LITERATURA

- Bank Danych Lokalnych. 2013. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Bański J., Stola W., 2002. Przemiany struktury przestrzennej i funkcjonalnej obszarów wiejskich w Polsce. *Studia Obszarów Wiejskich* 3. PTG, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Błędowski P., Nowakowska M., 2010. Podstawy kształcenia ustawicznego. Wydawnictwo ego, Łódź.
- Domański R., 1994. Drobna przedsiębiorczość na terenie gminy. W: *Rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich*. Red. K. Duczkowska-Małysz, M. Kłodziński. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Duraj J., Papiernik-Wojdera M., 2010. *Przedsiębiorczość i innowacyjność*. Difin, Warszawa.
- Gabryelak E., 2011 a. Szanse edukacyjne i emocjonalna gotowość szkolna dzieci 6-letnich (na przykładzie projektów „Małe Przedszkole w Każdej Wsi” i „Małe Przedszkole w 5 wsiach województwa łódzkiego”), *Kwartalnik Nauczanie Początkowe* nr 1, Kielce, 88-94.
- Gabryelak E., 2001 b. Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci przedszkolnych w regionie łódzkim (na podstawie współdziałania samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowej przy udziale środków unijnych). W: *Społeczno-ekonomiczne problemy regionów*. Red. A. Organiściak-Krzyszowska, B. Balcerza-Paradowska. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie, 235-254.
- Gawel A., 2007. *Ekonomiczne determinanty przedsiębiorczości*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Poznań.
- Grzegorzewska-Mishka E., 2010. *Współczesne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w Polsce*. Oficyna Wydawnicza, Warszawa.
- Hryniewicz J.T., 2000. Endo- i egzogenne czynniki rozwoju gospodarczego gmin i regionów. *Studia Regionalne i Lokalne* 2 (2), Warszawa, 53-77.
- Krajewski K., Śliwa J., 2004. *Lokalna przedsiębiorczość w Polsce. Uwarunkowania rozwoju*. Wyd. Naukowe Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Krzyżanowska K., 2012. *Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich. Stan i perspektywy rozwoju*. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Kwarciańska A., 2004. Uwarunkowania zewnętrzne jako szansa rozwoju przedsiębiorczości. W: *Przedsiębiorczość stymulatorem rozwoju wsi*. Red. J. Brulak, M. Kulikowski. Instytut Wiedzy, Warszawa.
- Łaguna M., 2004. *Rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich z możliwością wykorzystania lokalnej społeczności*. WSBW, Warcino.

- Marciniak M., 2011. Rozwój przedsiębiorczości szansą polskich obszarów wiejskich (maszynopis). Instytut Obywatelski (raport).
- Postawy przedsiębiorcze a strategia lizbońska. 2008. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:044:0084:0084:PL:PDF> [dostęp: 22.01.2014].
- Psyk-Piotrowska E., 2004. Społeczne konsekwencje przekształceń własnościowych w rolnictwie państwowym. Wyd. UŁ, Łódź.
- Raport „Bariery instytucjonalne w rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”. 2011. Forum Inicjatyw Rozwojowych, Warszawa.
- Raport o stanie wsi. Polska wieś 2010. 2010. Red. I. Nurzyńska, J. Wilkin. FDPA, Warszawa.
- Schumpeter J., 1995. Kapitalizm, socjalizm i demokracja. PWN, Warszawa.
- Sikorska-Wolak I., Krzyżanowska K., 2012. Przedsiębiorczość w ujęciu teoretycznym i w praktyce. W: Krzyżanowska K., Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich. Stan i perspektywy rozwoju. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Stan i struktura rejestrowanego bezrobocia na wsi w 2012 roku. 2013. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Warszawa (maszynopis).
- Szanse i zagrożenia oraz potencjalne kierunki rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w ujęciu regionalnym. 2012. Raport podsumowujący KSOW-26-12/ZP-MS/2012, Fundacja Programów Pomocowych dla Rolnictwa (FAPA), Warszawa (maszynopis).
- Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w ramach Wspólnej Polityki Rolnej 2020. 2012. Red. A. Wasilewski. Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa.
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE, z 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. 2006. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:pl:PDF> [dostęp: 22.01.2014].
- Zuzek D.K., 2006. Przedsiębiorczość wiejska w wybranych regionach Polski. Małe i średnie przedsiębiorstwa w polityce rozwoju regionalnego. W: Przedsiębiorczość w rozwoju obszarów wiejskich. Red. A. Rak. Wydawnictwo Akademii Podlaskiej w Siedlcach, Siedlce, 110-116.

YOUNG ENTREPRENEURS IN THE COUNTRY – STIMULANTS AND BARRIERS

Summary. The purpose of this article is, starting from the definition of entrepreneurship, to draw attention to the factors promoting and impeding the development of entrepreneurship of young people in rural areas. This is a category of rural residents, who could play a significant role in the multi-purpose rural development. However, there are few studies that provide data on young entrepreneurs, and information on opportunities and activities for the development of entrepreneurial qualities and attitudes among young people, especially in rural areas. Opportunities and constraints for the development of young entrepreneurship in rural areas are the starting point for the formulation of research problems concerning the entrepreneurial potential of young rural residents.

Key words: socio-economic development, entrepreneurship, youth, factors and barriers to entrepreneurship in rural areas

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 30.05.2014

Do cytowania – For citation: Psyk-Piotrowska E., Sudra E., 2014. Przedsiębiorczość osób młodych na wsi – stimulatory i bariery. J. Agribus. Rural Dev. 2(32), 133-140.